

ICCAUA Proceedings Journal

Proceedings of the international conference of contemporary affairs in architecture and urbanism-ICCAUA
Volume 9 (December 2026), 2620013

ICCAUA
Proceedings *Journal*
<https://journal.iccaua.com>

Journal homepage: <https://journal.iccaua.com/>

DOI: <https://doi.org/10.38027/ICCAUA2026TR0013>

The Representation of Architectural Utopia: A Critical Reading of Spatial Narrative

* ¹ İlayda Güzelkücüük , ² Melek Pınar Uz Baki

¹ & ² Department of Architecture, Faculty of Fine Arts, Design and Architecture, Başkent University, Ankara, Turkey

¹ E-mail: guzelkucukilayda@gmail.com , ² E-mail: melekpinaruz@gmail.com

Abstract

Received: 24.04.2026
Revised: 25.06.2026
Accepted: 01.07.2026
Available online: 10.07.2026

Copyright © 2026 by the author(s).
All rights reserved.

This article is published under an open-access model and is made available in accordance with the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International Licence (CC BY).

The publisher maintains a neutral stance concerning jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

This article has been selected and peer-reviewed for publication in this journal as part of the 9th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism, held on 7–8 May 2026 in Istanbul, Türkiye.

Utopias historically present ideals and critiques of the future, while their representational forms shape these ideals and critiques within specific spatial narratives. In the 21st century, utopian narratives, which have reemerged in the face of technological, environmental, and post-humanist crises, have sparked new debates in architecture. Do contemporary architectural utopian representations offer a critical and ideal solution to social problems, or are they evolving into a new form of dystopia through technological illusions? This study examines architecture's spatial narrative power by questioning the concepts of architectural representation and utopia. In this context, drawing on Ruth Levitas' understanding of "utopia as method," the study evaluates utopia not merely as content but as a spatial imagination constructed through representation. Assuming that representation is not merely a means of transmission but also a tool that constructs and limits utopia, it critically examines spatial narratives of the future, ranging from historical examples to contemporary projects.

Keywords: Utopia; Architectural Representation; Spatial Narrative; Critique; Image Construction.

Mimari Ütopyanın Temsili: Mekânsal Anlatı Üzerine Eleştirel Bir Okuma

Özet:

Ütopyalar tarihsel olarak geleceğe yönelik idealler ve eleştiriler sunarken, temsil biçimleri bu idealleri ve eleştirileri belirli mekânsal anlatılar içinde şekillendirmektedir. 21. Yüzyılda teknolojik, çevresel ve post-hümanist krizler karşısında yeniden görünür hâle gelen ütopya anlatıları, mimarlıkta yeni tartışmalar doğurmuştur. Günümüzde mimari ütopya temsilleri, toplumsal sorunlara eleştirel ve ideal bir çözüm sunmakta mıdır; yoksa teknolojik yanlısamlarla yeni bir distopya formuna mı evrilmektedir? Çalışma, mimarlığın mekânsal anlatı gücünü mimari temsil ve ütopya kavramlarını sorgulayarak okur. Bu bağlamda çalışma, Ruth Levitas'ın "ütopya bir yöntemdir" anlayışından yola çıkarak, ütopyayı salt içerik değil, temsil üzerinden kurulan bir mekânsal tahayyül olarak değerlendirmektedir. Temsilin aktarımdan öte, ütopyayı kuran ve sınırlayan bir araç olduğu varsayımıyla, tarihsel örneklerden çağdaş projelere kadar uzanan mekânsal gelecek tahayyüllerini eleştirel bir okuma ile incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ütopya; Mimari Temsil; Mekânsal Anlatı; Eleştiri; İmge İnşası.

1. Giriş

Dijital teknolojilerin mimarlık alanına eklenmesi, mimari temsilleri salt görselleştirme araçları olmaktan çıkarak, mekânsal düzenleri, özne konumlarını ve gelecek anlatılarını birlikte inşa eden söylemsel mekanizmalar hâline getirmektedir. Hızlı bir şekilde üretilen, küresel ölçekte görünür hâle gelen ve tüketilen mimari imgeler ve yazınlar aracılığıyla geleceğe ilişkin mekânsal kurguların görünürlüğünün artması, günümüzde ütopya kavramının mimarlık ve kent yazınında yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. 21. Yüzyılda ütopya kavramı, yalnızca tarihsel örnekler üzerinden incelenen bir düşünce alanı olmanın ötesine geçerek güncel mekânsal gelecek tasavvurlarını çözümlenmeye imkân tanıyan kuramsal ve eleştirel bir çerçeve olarak yeniden konumlanmaktadır. Başka bir deyişle ütopya, geçmişe ait kapalı bir ideal toplum tasavvuru olmaktan ziyade, mimari temsiller aracılığıyla günümüzde üretilen gelecek anlatılarını, özneye ilişkili tasarım kurgularını ve mekânsal düzenleme biçimlerini sorgulamaya olanak sağlayan bir eleştiri alanı hâline gelmiştir. Bu yeniden konumlanma, ütopyanın mimarlık alanındaki tarihsel sürecinden bağımsız değildir. Aksine, ütopyanın yeniden eleştirel bir kavram olarak yeniden tartışılabilmesi, mimarlığın disiplinler mirasını sorgulamasıyla yakından ilişkilidir.

Modern dönemde, mekânsal planlama yoluyla toplumsal dönüşümü gerçekleştirmeyi hedefleyen mimari ütopya zamanla eleştirilmiştir; bu miras hem modern hem de postmodern kuramsal tartışmalar içinde tekrar tekrar sorgulanmıştır. Özellikle 1950’li yıllarla birlikte gelişen kuramsal tartışmalar, mimari ütopyaların evrenselci ve bütüncül gelecek iddialarını sorgulayarak, ütopya kavramını yeniden düşünmeye imkân tanıyan bir anlayış yaratmıştır. 1970’lerden itibaren postmodern eleştirilerin etkisiyle mimari ütopya, modern büyük anlatılar, evrenselci planlama yaklaşımları ve mekânsal müdahalelerle kurdukları ilişkiler üzerinden sorgulanmıştır; bu sorgulama süreci, ütopya söyleminin mimarlık disiplini içindeki konumunu tartışmalı hâle getirmiştir (Ledent, 2022). Ancak bu eleştirel mesafe, ütopya kavramının bütünüyle terk edilmesinden ziyade, ilerleyen dönemde yeniden ele alınmasını mümkün kılan bir kuramsal zemin oluşturmuştur. Böylece mimarlıkta gelecek tasavvurlarının, tarih boyunca toplumsal dönüşümler, üretim biçimleri ve teknolojik gelişmelerle birlikte şekillendiği olgusu daha görünür hâle gelmiştir. Sanayileşme, kentleşme ve teknolojik ilerleme, mimarlığın yalnızca fiziksel mekân üretimiyle sınırlı kalmayıp, geleceğin nasıl örgütleneceğine dair toplumsal tahayyüller üretmesine; bu süreçte de ütopya ve bilimkurgu gibi spekülasyon düşünce alanlarıyla kurduğu ilişkinin güçlenmesine neden olmuştur (Choay, 1997).

Bu çerçevede 21. Yüzyılın başından itibaren, hem sosyal bilimlerde ütopya kavramının yeniden değerlendirilmesi hem de toplumsal, ekolojik ve teknolojik değişimlerin mekân üretimi üzerindeki etkilerinin belirginleşmesi, ütopyanın mimarlık alanındaki güncel konumunun yeniden tartışmaya açılmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu yeniden tartışma süreci, ütopyanın mimarlık alanında, idealize edilmiş tasarım kurgusu ile sınırlı bir alan olarak değil; çağdaş toplumsal sorunlar bağlamında eleştirel bir düşünme çerçevesi olarak kavramsallaştırılmasına yönelik yaklaşımların güçlenmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda ütopya, tamamlanmış gelecek idealleri üretmekten çok, mevcut mekânsal ve toplumsal düzenleri sorgulamaya imkân tanıyan, alternatif düşünme biçimlerinin araştırılmasını mümkün kılan açık uçlu bir kuramsal alan olarak tanımlanmaktadır.

Bu kuramsal çerçeve içerisinde, çağdaş mimarlık alanında hızla üretilen, yayılan ve tüketilen dijital mimari temsillerin, yüksek çözünürlüklü imgelerin, görsellerin, bilgisayar destekli görsel üretimlerin ve giderek artan biçimde kullanılan yapay zekâ destekli imgelerin merkezî bir önem konum kazanması, ütopya tartışmalarının yeni bir düzleme taşınmasına neden olmaktadır (Carpo, 2011). Ütopya ile bağlantılı üretilen gelecek tasavvurlarına ilişkin mekânsal tasarımlar, çoğunlukla henüz inşa edilmemiş, hatta inşai gerçekliklerden ziyade öngörülen mekânsal kurgular olmalarına rağmen günümüzde, dijital temsiller aracılığıyla tamamlanmış, sorunsuz ve arzu edilir nesnelere, atmosferlere, yaşam biçimlerine ya da toplumsal düzenler olarak sunulmaktadır. Böylece mimari temsil, yalnızca tasarımın bir ifadesi olmaktan çıkarak, belirli toplumsal düzenlerin, özne tasavvurlarının ve mekânsal normların görünmeyen fakat arzu edilir kılındığı ideolojik bir üretim alanı hâline gelmektedir (Foucault, 1977; Tafuri, 1973). Bu durum, ütopyanın mimarlık alanında salt ideal bir gelecek tasavvuru olarak değil; temsil aracılığıyla kurulan toplumsal ve mekânsal anlamların çözümlenmesine olanak tanıyan eleştirel bir düşünsel zemin olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Mevcut literatürde ütopya, mimarlık kuramı ve kent çalışmaları bağlamında kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Ütopya metinleri, modern planlama idealleri ve eleştirel mimarlık söylemleri üzerinden geniş bir tartışma alanı oluşturulmuştur (Harvey, 2000). Buna paralel olarak, mimari temsillerin ideolojik işlevi, çizim, metin ve imge arasındaki ilişkiler üzerinden farklı kuramsal çerçevelerle incelenmiştir (Evans, 1997; Colomina, 1996). Ancak bu iki tartışma alanı çoğunlukla birbirinden bağımsız biçimde ilerlemiş; günümüz dijital mimari temsiller aracılığıyla üretilen mekânsal gelecek tasavvurlarının ütopya ve distopya kavramlarıyla birlikte nasıl değerlendirildiğini bütüncül bir çerçevede ele alan çalışmalar sınırlı kalmıştır (Contandriopoulos, 2013; Şensoy & Üstün, 2018). Bu bağlamda bazı araştırmalar, mimari temsillerin yalnızca tasarım düşüncesini ileten araçlar olmadığını; aynı zamanda belirli mekânsal varsayımları ve toplumsal tahayyülleri görünür kılan söylemsel yapılar ürettiğini göstermektedir (Güneri, 2019; Sönmez, 2025). Bununla birlikte, ideal kent imgelerinin çoğu zaman tamamlanmış ve tartışmaya kapalı gelecek tasvirleri olarak sunulması, bu temsillerin eleştirel biçimde sorgulanmasını güçleştirmektedir. Özellikle yakın gelecek mekânsal tasavvurlarının günümüz dijital mimari temsiller aracılığıyla kurulan yapılarının ideolojik boyutları, eleştirel çözümlenme kapsamı dışında kalmaktadır.

Bu çalışma, literatürdeki söz konusu sınırlılıktan hareketle, günümüzde mimarlık alanında dijital mimari temsiller aracılığıyla üretilen ve görünürlük kazanan mekânsal gelecek tasavvurlarını, ütopya kavramı üzerinden eleştirel bir çerçevede incelemeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede çalışmanın temel araştırma sorusu, günümüzde mimarlık alanında üretilen mekânsal gelecek tasavvurlarının, mimari temsiller ve metinsel anlatılar aracılığıyla hangi anlatı yapıları, mekânsal düzenlemeler ve kurgular üzerinden kurulduğunu ortaya koymaktır. Araştırma, bu temsillerin toplumsal sorunlara ilişkin eleştirel bir müdahale imkânı sunup sunmadığını ve dijital temsil biçimleri yoluyla aşırı idealize edilerek distopik bir potansiyel üreten bir anlatı yapısına dönüşümünü sorgulamaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, mekânsal gelecek tasavvurlarını dijital mimari temsiller ve metinsel anlatılar ile birlikte değerlendirerek ütopya kavramı üzerinden çözümlenmek; bu temsiller aracılığıyla hangi toplumsal sorun tanımlarının öne çıkarıldığını, nasıl bir özne ve mekân kurgusunu normalleştirildiğini ve ütopya söyleminin hangi temsil göstergeleri üzerinden meşrulaştırıldığını görünür kılmaktır. Çalışma, mimari temsillerin ütopya ve distopya arasındaki geçişkenliği nasıl ürettiğini, temsil, mekân ve söylem arasındaki ilişkiler üzerinden eleştirel bir çerçevede tartışarak, mimarlık alanındaki güncel gelecek tartışmalarına kuramsal katkı sunmayı hedeflemektedir.

2. Araştırma Yöntemi: “Bir Yöntem Olarak Ütopya”

Bu çalışma, mimarlık ve kent yazını ile tasarım tartışmalarıyla küresel ölçekte görünür hâle gelen geleceğe yönelik mekânsal anlatılardan biri olan Oxagon projesine odaklanmaktadır. Oxagon projesine ait mimari temsillerin kısa zaman içinde üretilmesi ve bu imgelerin söz konusu tartışma ve yayın ortamlarında hızla meşruiyet kazanarak tüketilmesi, araştırmanın ana odağını oluşturmaktadır. Böylece araştırma, temsiller aracılığıyla kurulan anlatıların nasıl kurgulandığını ve hangi mekânsal varsayımlar üzerinden şekillendiğini incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırma yöntemi olarak kurgulanmıştır.

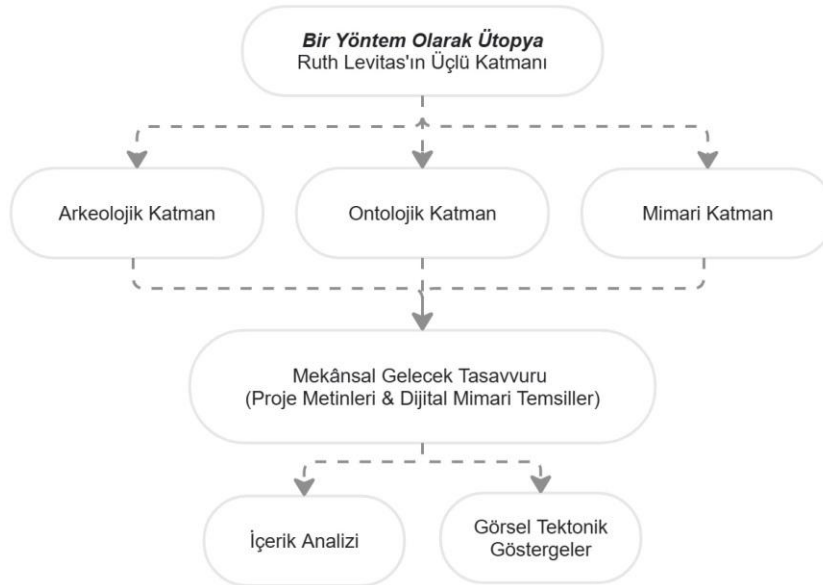
Araştırma sorusu, mimari temsilin geleceğe ilişkin mekânlar üretmedeki rolünü merkeze almaktadır. Bu çerçevede temsil, tasarlanan mekânın sadece bir aktarımı olarak değil; belirli değerleri, önkabulleri ve ideolojik yönelimleri dolaşıma sokan bir kavram olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın temel varsayımı ise, günümüzde üretilen mekânsal gelecek tasavvurlarının, günümüz toplumsal sorunlara çözüm üretme amacı taşısalar dahi, temsil düzeyinde idealize edildikçe eleştirel niteliklerini yitirebildiği ve bu durumun distopik açılımlar üretebildiğidir. Bu nedenle araştırma, ütopya ve distopya kavramlarını karşıt kategoriler olarak değil, birbirini koşullayan ve birlikte varlık kazanan eksenler olarak ele almaktadır. Bu kavramsal çerçeve doğrultusunda Oxagon'un araştırma örnekleme dâhil edilmesi, üç ölçüt üzerinden açıklanmaktadır (Şekil 1). İlk olarak proje, iklim krizi, teknolojik dönüşüm ve eşitsizlik gibi günümüz kentsel ve toplumsal sorunlarına gelecekte çözüm olabileceği iddiası taşıması etkili olmuştur. Bu ölçüt, projenin doğrudan ütopya olarak adlandırılıp adlandırılmamasından bağımsız olarak, mevcut toplumsal sorunlara eleştirel bir ideal düzen arayışıyla yanıt üretme niteliği taşıyıp taşımadığını değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, ütopyanın her tarihsel dönemde çağdaş sorunlara alternatif düzen arayışı geliştirdiği yönündeki kuramsal çerçeve ile ilişkilidir. İkinci olarak, bu sorun tanımlarının yalnızca metinsel anlatılar aracılığıyla yayılım kazanması değil, çok sayıda görsel temsil yoluyla küresel ölçekte görünürlük kazanması ve hatta inşai olarak gerçekliğe eriştirilmesidir. Son seçim ölçütü olarak proje yoğun yazın ve görsellerin küresel ölçekte dolaşıma girmesi ile uluslararası mimarlık platformlarında, akademik ve kuramsal yayınlarda tartışılarak meşrulaştırılmış olmasıdır. Bu analitik çerçeve doğrultusunda araştırmanın veri seti, Oxagon'a ait kamusal erişime açık görsel ve metinsel materyaller üzerinden oluşturulmuştur. Dijital mekânsal imgeler ve yazılı anlatılar birlikte değerlendirilmiş; eleştirel okuma sürecinde kullanılan materyallerin, Oxagon'un mekânsal kurgusunu ve ideolojik yönelimlerini belirgin biçimde görünür kılan örnekler olmasına dikkat edilmiştir.

Şekil 1. Örneklem seçim ölçütleri (Güzelkçük tarafından oluşturulmuştur.).

Araştırma yöntemi, Levitas'ın (2013) "Bir Yöntem Olarak Ütopya" yaklaşımını ele alarak, mekânsal gelecek tasavvurunun küresel akademik tartışmalar ve yayınlarda içinde edindiği meşruiyeti sorgulayan içerik analizi ile görsel tektonik göstergelerin eleştirel okunmasından oluşmaktadır (Şekil 2). Bu doğrultuda araştırma, süreli ve akademik yayınlarda üretilen yazınlar ile dijital üretim ve yapay zekâ süreçlerinden elde edilen görsellerde yer alan tektonik göstergeleri birlikte değerlendirerek, söz konusu anlatılarda öne çıkan ideolojik kabulleri, sorun tanımlarını ve bu kabulleri mekân aracılığıyla meşrulaştırılan çözüm biçimlerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 2. Araştırmanın yöntem kurgusu (Güzelkçük tarafından oluşturulmuştur.).

Araştırma, ütopyayı yalnızca gelecek tasviri olarak değil, kentsel ve mimari temsiller aracılığıyla üretilen eleştirel bir okuma zemini olarak konumlandırmaktadır. Bu yaklaşım, ütopyanın ne söylediğinin ötesinde, nasıl söylendiği ve gösterildiğine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, günümüz mimarlık yazınında dijital temsiller aracılığıyla görünürlük kazanan Oxagon kenti inceleme odağı olarak belirlenmiştir. Oxagon'un çöl bağlamı içinde konumlandırılması ve mekânın tarihsel-toplumsal katmanlardan arındırılmış homojen bir yüzey olarak temsil edilmesi, mimari gelecek anlatılarının ideolojik boyutlarını tartışmaya açan bir örnek sunmaktadır. Bu doğrultuda eleştirel okuma sürecinde mimari imgeler, master plan temsilleri ve projeye eşlik eden yazılı anlatılar birlikte değerlendirilmiş; metin, görsel ve mekânsal kurgu arasındaki ilişkiler bütüncül bir çerçevede ele alınmıştır.

Araştırma çerçevesi, Levitas'ın (2013) arkeolojik, ontolojik ve mimari olarak tanımladığı üçlü inceleme katmanını merkeze almakta; böylece hem metinsel hem de görsel temsillerin çok katmanlı biçimde eleştirel olarak okunmasına olanak tanımaktadır. Bu katmanlı çözümleme çerçevesinde arkeolojik inceleme, içerik analizi aracılığıyla, akademik yayınlar ve kuramsal tartışmalarda tekrardan dile getirilen toplumsal sorun tanımlarını ve bu sorunların altında yer alan ideolojik kabulleri ortaya çıkarmayı; ontolojik inceleme, önerilen yeni yaşam biçimlerini ve bu yaşam biçimlerinin hangi insan ve toplum tahayyülünü ürettiğini değerlendirmeyi; mimari inceleme ise görsel tektonik göstergeler üzerinden yürütülen çözümleme ile, imgelerde donuklaşmış ve tamamlanmış bir gerçeklik izlenimi yaratan mekânsal kurguların nasıl kurulduğunu çözümlemeyi amaçlamaktadır. Böylelikle Levitas'ın (2013) yaklaşımı, metinsel düzeyde açığa çıkarılan ideolojik çerçeveler ile görsel tektonik göstergeler aracılığıyla okunabilen mekânsal düzenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmeye olanak sunan bütüncül bir eleştirel okuma zemini sağlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, mimari temsilleri yalnızca estetik ya da biçimsel görsel üretimler olarak değil; belirli toplumsal sorun tanımlarını, özne konumlarını ve mekânsal düzen önerilerini içeren anlam üretici araçlar olarak ele almaktadır. Bu kuramsal çerçevenin daha ayrıntılı biçimde anlaşılabilmesi için, Levitas'ın ütopyayı nasıl tanımladığı ve yöntemi hangi kavramsal temeller üzerine kurduğu açıklanmalıdır.

Levitas (2013), ütopyayı yalnızca ideal bir gelecek tasavvuru ya da tamamlanmış bir proje önerisi olarak değil, toplumu düşünmeye ve yeniden kurgulamaya olanak sağlayan eleştirel bir yöntem olarak ele almaktadır. "Bir Yöntem Olarak Ütopya" yaklaşımında ütopya, toplumsal olanın düşünsel olarak yeniden inşasına imkân veren üç katmanlı bir çözümleme süreci olarak tanımlanmaktadır (Levitas, 2013). Bu yaklaşımda Levitas (2013), ütopyayı eleştirel okuyabilmek için arkeolojik, mimari ve ontolojik olmak üzere üç temel katmandan oluşan bir yöntem önermektedir. Söz konusu üç katman, ütopyanın yalnızca önerdiği mekânsal ya da toplumsal düzeni değil; bu kurgunun hangi kabullere dayandığını, nasıl bir özne tahayyülü sunduğunu ve bu tasavvurun ne tür bir toplumsal yapı içinde kurulduğunu birlikte değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Levitas'a (2013) göre arkeolojik katman, mevcut anlatıların içinde yer alan varsayımların ve ideolojik kabulleri görünür kılmaya yönelmektedir. Bu katman, toplumsal düzenin yönlerini tartışmayı; hangi problem tanımlarının öne çıkarıldığını ve ne tür çözüm yaklaşımlarının meşrulaştırıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır (Levitas, 2013).

Çalışma kapsamında içerik analizi, Levitas'ın (2013) arkeolojik katmanı doğrultusunda, Oxagon tasavvurunu küresel ölçekte dolaşıma sokan, projenin mekânsal gelecek kurgusunu ütopya, teknolojik gelecek veya distopya bağlamında tartışan uluslararası akademik makaleler ve kuramsal yayınlardan seçilen metinler üzerinden yürütülmüştür. Bu bağlamda incelemeye dâhil edilen yayınlar, Oxagon'un sunduğu mekânsal gelecek tahayyülünü ütopya ya da distopya ekseninde kavramsal olarak tartışan metinlerdir. Bu metinler, mekânsal gelecek tasavvuruna ilişkin ideallerini hangi sorun tanımları üzerinden kurduğunu ve bu sorunlara hangi çözüm biçimlerini meşrulaştırdığını ortaya koymak amacıyla incelenmiştir. Bu yaklaşım, Oxagon'un yalnızca bir tasarım önerisi olarak değil, küresel akademik yazında ütopya tartışmaları çerçevesinde ele alınan bir vaka olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Levitas'ın (2013) tanımladığı ontolojik katman ise, ütopyanın sunduğu toplumsal kurgu içinde öznenin nasıl konumlandırıldığını sorgulamaktadır. Bu katman, nasıl bir insan ve nasıl bir toplumsal ilişki biçimi tahayyül edildiği sorularına odaklanmakta; bireyin eylem kapasitesi, toplumsal ilişkileri ve gündelik yaşam pratiklerinin nasıl tanımlandığını incelemektedir (Levitas, 2013). Bu bağlamda ontolojik katman, mekânsal gelecek tasavvurunun yalnızca mekânsal düzenler önermekle kalmadığını; belirli bir özne modeli ve toplumsal davranış biçimi varsaydığını ortaya koymaktadır.

Levitas'ın (2013) mimari katmanı ise, arkeolojik, ontolojik düzeylerde ortaya çıkan varsayımların nasıl bir mekânsal ve toplumsal düzen içinde bir araya getirildiğini değerlendirmektedir. Bu katman, yalnızca fiziksel yapıların biçimlenişine değil, toplumsal ilişkilerin nasıl kurulduğunu ve nasıl bütüncül bir toplum modeli sunduğuna odaklanmaktadır (Levitas, 2013). Bu çalışma kapsamında mimari katman ise günümüzdeki mekânsal gelecek tahayyüllerinin mimari temsillerinde, eleştirel olarak okunabilen görsel tektonik göstergeler aracılığıyla incelenmiştir. Söz konusu göstergeler: mekânsal kurgu ve form biçimleri, malzeme tercihleri ve yapısal birleşme detayları gibi temsil içinde izlenebilen mekânsal düzenleme unsurlarını kapsamaktadır. Yaklaşımın benimsenmesinin temel nedeni, günümüz mekânsal gelecek tasavvurlarının çoğunlukla dijital ortamda üretilen ve imgeler aracılığıyla dolaşıma giren temsiller üzerinden kurulmasıdır. Dijital ortamda üretilen mimari imgelerin pürüzsüz, kusursuz ve tamamlanmış mekânsal düzenler sunma eğilimi, söz konusu tektonik göstergelerin çoğu zaman değişime açık bir süreçten ziyade, tamamlanmış ve bitmiş bir mekânsal sistem olarak temsil edilmesine yol açmaktadır. Bu temsil biçimi, mekânsal düzenin henüz tartışmaya açık olasılıklar alanı olarak değil, görsel olarak kesinleşmiş bir model olarak sunulmasına neden olmaktadır. Böyle bir durum, ütopyanın eleştirel bir tartışma alanı olmaktan uzaklaşarak, görsel olarak tamamlanmış ve sabitlenmiş mekânsal düzenler biçiminde sunulmasına yol açmaktadır. Bu nedenle mimari katman, sadece fiziksel mekânın biçimlenişini çözümleyen bir alan olarak değil; toplumsal tasavvurun görsel düzlemde nasıl kesinlik kazandığını ve donuklaşma eğilimleri taşıdığını incelemek için analitik bir zemin sunmaktadır.

Sonuç olarak çalışma mekânsal gelecek kurgusunun, günümüz toplumsal sorunlara ne tür yanıtlar geliştirdiğini ve bu yanıtların hangi kabuller doğrultusunda biçimlendiğini inceleyebilmek amacıyla, Levitas'ın (2013) yaklaşımını temel almaktadır.

3. Mimari Ütopya

Ütopya kavramı, bireysel ve toplumsal yaşamı daha iyi olana yöneltme amacıyla, her tarihsel kırılmada yeniden tanımlanan bir düşünsel çerçeve olarak ortaya çıkmaktadır ve savaşlar, krizler, teknolojik ve kültürel dönüşümler bu çerçevenin içeriğini sürekli dönüştürmektedir.

Mimari ütopya ise, mevcut toplumsal ve kentsel düzenin eleştirisinden hareketle alternatif bir mekânsal düzen aracılığıyla yeni bir yaşam modelinin kurulmasını hedefleyen kuramsal ve tasarımsal bir düşünce alanı olarak tanımlanabilir. Eleştirel yaklaşımın tarihsel süreçte özellikle toplumsal, ekonomik veya çevresel kriz dönemlerinde belirginleştiği ve mimari

ütopyaların çoğunlukla bu tür kırılma anlarında ortaya çıktığı görülmektedir. Bu tür kriz koşullarının yarattığı dönüşüm ihtiyacı doğrultusunda, mimari ütopyaların üç temel unsur üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Mimari ütopyaların temel bileşenlerinden ilki, mevcut mekânsal ve toplumsal düzenin eleştirel biçimde sorgulanmasıdır (Güneri, 2019; Ledent, 2022; Lohtaja, 2020; Picon, 2013). Ütopya, mevcut mekânsal ve toplumsal düzenin sorunlarını görünür kılarak alternatif bir idealin mümkün olabileceğini düşündürmektedir. Bu eleştirel yaklaşım, mimarlığın yalnızca mevcut düzeni yeniden üretmek yerine, onu sorgulayan bir düşünce alanı hâline gelmesini sağlamaktadır. İkinci bileşen, toplumsal yaşamı yeniden kurgulamayı amaçlayan alternatif mekânsal düzenlerin tasarlanabilme kapasitesidir (Contandriopoulos, 2013; Ledent, 2022; Lohtaja, 2020). Ütopyalar, eleştirilen mevcut düzen ile önerilen toplumsal modelin mekânsal karşılığını kurmak amacıyla belirli planlama ilkeleri, morfolojik kurgular ve işlevsel ilişkiler üretmektedir. Bu bağlamda mekânsal düzenleme, yalnızca fiziksel biçimin oluşturulmasıyla sınırlı kalmayıp, gündelik yaşam pratiklerinin yeniden tanımlanmasını da içeren bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Ütopyanın son temel bileşeni ise, önerilen mekânsal düzenle birlikte yeni bir toplum tahayyülünü tanımlamasıdır (Güneri, 2019; Ledent, 2022). Söz konusu çerçeve, çoğunlukla eşitlik, ortak kullanım, dayanışma ve toplumsal adalet gibi ilkeler etrafında şekillenmektedir.

Temel unsurlara ek olarak, mimari ütopyaların önemli bileşenlerinden biri teknolojik ve ekolojik duyarlılıktır. Her dönemde değişen teknolojiler, bu teknolojilerin beraberinde getirdiği sorunlar ve çevresel sürdürülebilirlik gibi konular, mekânsal gelecek tasavvurlarının belirleyici unsurları arasında yer almaktadır. Yeni teknolojilerin mekânsal üretim süreçlerine eklenmesi, ütopyaların daha somut ve uygulanabilir biçimlerde ifade edilmesine olanak tanırken, aynı zamanda bu tür kurguların eleştirel bir bakışla değerlendirilmesini de gerekli kılmaktadır. Ancak söz konusu mekânsal ifade olanaklarının artmasına rağmen, ütopya hiçbir zaman bütünüyle gerçekleştirilmiş ve tamamlanmış bir duruma ulaşmamaktadır. Bu tamamlanmamışlık durumu, ütopya katı ve nihai bir plan olmaktan uzaklaştırarak, onu sürekli yeniden üretilen, deneyime ve tartışmaya açık eleştirel bir süreç hâline getirmektedir (Tafari, 1973). Ütopyanın mutlaklaştırılarak tekil, kapalı ve değişime dirençli bir kurguya indirgenmesi ise, yaşamın çoğulluğunu sınırlayan baskıcı ve dışlayıcı düzenlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayarak, onu distopik bir kurgunun eşliğine taşıyabilmektedir.

Sonuç olarak mimari ütopya; eleştirel kuram, mekânsal kurgu ve toplumsal tasavvurun arakesitinde konumlanan, çok katmanlı bir disiplinler aracıdır. Mevcut sosyo-mekânsal düzeni sorunsallaştıran bu kavram, yalnızca ideal bir fiziksel çevre tasarımı üretmekle kalmaz; aynı zamanda alternatif toplumsal ilişkileri mümkün kılan epistemolojik bir zemin inşa etmektedir. Bu doğrultuda bir kentsel kurgunun "mimari ütopya" olarak tanımlanabilmesi, yalnızca estetik bir gelecek betimlemesi sunmasına değil, toplumsal yapıyı mekânsal düzenlemeler aracılığıyla köklü biçimde dönüştürmeye ve kolektif yaşamı yeniden kurmaya yönelik kuramsal bir çerçeve ortaya koymasına bağlıdır. Söz konusu dönüşümün görünürlük kazanması ve meşrulaştırılması ise mimari temsiller aracılığıyla mümkün hâle gelmektedir.

4. Mimari Ütopyanın Temsili

Temsil, bireyin dünyayı algılama ve anlamlandırma süreçlerinde merkezi bir konumda yer alan temel bir düşünme biçimi olarak ele alınmaktadır. Deneyimlenen gerçeklik, bilinçte doğrudan ve aracısız biçimde yer almak yerine; imgeler ve kavramsal çerçeveler aracılığıyla yapılandırılmaktadır. Bu nedenle temsil, basit bir aktarım mekanizması değil, anlamın üretildiği ve düzenlendiği kültürel ve söylemsel bir alandır (Evans, 1997; Tafari, 1973). Temsil eden ile temsil edilen arasındaki mesafe, gerçekliğin bire bir yansıtılmadığını; aksine belirli söylem ve yorum rejimleri içinde yeniden kurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda temsil, yalnızca görüneni değil, aynı zamanda dışarıda bırakılanı da belirleyen ideolojik bir çerçeve üretmekte; toplumsal gerçekliğin hangi biçimlerde kavranabileceğini ve hangi sınırlar içinde anlamlandırılacağını tayin etmektedir.

Mimarlık bağlamında temsil ise, tasarımın yalnızca teknik bir aracı değil; düşüncenin üretildiği, yeniden biçimlendiği, müzakere edildiği ve dolaşıma açıldığı temel bir bilgi alanı olarak ele alınmaktadır. Çizim, diyagram, maket, dijital model veya yapay zeka gibi araçlar, mimari fikri yalnızca görünür kılmaz; aynı zamanda onun nasıl şekilleneceğini de belirlemektedir. Bu karşılıklı etkileşim, temsili pasif bir gösterim düzeyi olmaktan çıkarak, mimari bilginin oluşumunda etkin bir arayüz hâline getirmektedir. Daha gerçekleşmemiş ya da gerçekleşmesi olası olmayan mekânsal senaryolar söz konusu olduğunda ise temsil, ütopyanın kavramsallaştırılmasını ve algılanabilir hâle gelmesini mümkün kılan temel bir koşul olarak öne çıkmaktadır (Evans, 1997).

Bu düşünce ile birlikte, ütopya tarihsel olarak yalnızca ideal toplum anlatılarıyla sınırlı kalmamış; bu ideallerin hangi görsel ve anlatsal araçlarla ifade edildiği üzerinden sürekli dönüşmüştür. Erken dönem edebî ütopyalarda metinsel betimlemeler ve çizimlerle desteklenerek soyut toplumsal ilkeler mekânsal düzenler aracılığıyla görünür kılınmıştır. Bu temsillerde amaç, uygulanabilir kent modelleri üretmekten çok, eşitlik, ortaklık ya da düzen gibi kavramları mekân kurguları üzerinden aktarmaktır. Bu temsiller, mekânın maddi ayrıntılarından ziyade düşünsel yapısını öne çıkaran soyutlayıcı bir görselleştirme mantığı taşımaktadır. Özne ise toplum tasavvurunun bir parçası olarak temsil edilmektedir. Thomas More'un Ütopya'sı, Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi ve Francis Bacon'ın Yeni Atlantis adlı eserlerinde özne, çoğu zaman aynı temsil karesi içerisinde hem tarımsal üretimle meşgul bir üretici hem de bir asker figürüyle birlikte görünür kılınmaktadır. Aynı imge içerisinde farklı toplumsal rollerin eşzamanlı olarak yer alması, öznenin tekil bir kimlikten ziyade birden fazla toplumsal kimlik üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Aydınlanma dönemiyle birlikte ütopya temsilleri ise, giderek rasyonel bir söylemsel zemine yönelmektedir. Saf geometriler, simetri ve anıtsal ölçekler, insan aklının evrensel düzen arayışını mekânsal düzlemde görünür kılmakta; küre, prizma ya da piramit gibi yalın biçimler, toplumsal yaşamın da benzer bir akılcılık temelinde yeniden örgütlenmesi gerektiği varsayımını üretmektedir. Bu döneme ait mimari imgelerde birey, ölçsüz geometrik bütünlükler içinde ikincil bir konuma itilmekte; mekân ise disiplin ve düzenin taşıyıcısı olarak kurgulanmaktadır. Kâğıt üzerindeki kusursuzluk ideali, gündelik yaşamın çelişkili ve çok katmanlı doğasını dışlayan kapalı bir sistem tahayyülü ortaya koymakta; bu durum mimari ütopyaların giderek daha normatif bir karakter kazanmasına zemin hazırlamaktadır (Güneri, 2021). Sanayileşme süreciyle birlikte ütopya, yalnızca düşünsel bir tasavvur olarak kalmamış; düşünürler tarafından üretim yerleşimleri ve planlı kent modelleri aracılığıyla işçi yaşamını ve kentsel düzeni yeniden biçimlendirmeye yönelik somut mekânsal önerilere dönüşmüştür. Bu aşamada temsil,

ideal bir düzeni betimleyen bir araç olmanın ötesine geçerek gündelik yaşamı düzenlemeyi ve toplumsal davranışları yönlendirmeyi amaçlayan mekânsal düzenlerin kurulmasında etkin rol üstlenmiştir. Simetrik plan şemaları, tekrar eden grid sistemleri ve işlevsel ayrılmalar, verimlilik ve kontrol ilkelerini mekânsal düzlemde görünür kılmaktadır. Sanayileşme süreciyle oluşan bu modern dönemde diyagramlar, perspektifler ve maketler aracılığıyla üretilen gelecek imgeleri, bağlamsal süreklilikten koparılmış mekânsal kurgular sunmaktadır. Bu temsiller, çoğu durumda alternatif olasılık alanları açmak yerine, belirli bir yaşam biçimini kaçınılmaz kılan normatif çerçeveler üretmektedir. Böylece mekân, deneyime açık alan olarak değil, önceden tanımlanmış hareket kalıplarının uygulandığı operasyonel bir sistem olarak kurgulanmaktadır. 1960'lar ve 1970'lerle birlikte ise modernist döneme yönelen eleştiriler, mimari temsilde yeni ifade biçimlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Kolaj ve spekülatif çizimler aracılığıyla ütopya, artık tekil bir gelecek tasavvuru olarak değil, mevcut mekânsal ve toplumsal düzeni sorgulayan kavramsal bir düşünme alanı olarak yeniden ele alınmaktadır. Bu dönemde üretilen imgeler, mekânı durağan bir nesne olarak değil, sürekli dönüşen ve müzakereye açık bir süreç olarak tanımlamaktadır. Ancak eşzamanlı olarak geliştirilen devasa strüktürler, sonsuz grid sistemleri ve mega-form kurguları, özgürlük söylemleriyle birlikte yeni bir denetim kurgusu olasılıklarını da görünür kılmaktadır. Mimari temsillerde özne, modern dönem temsil anlayışına kıyasla daha sık ve daha belirgin biçimde yer alsa da, devasa strüktürlerin, sonsuz gridlerin ve mega-form kurgularının karşısında ölçek bakımından küçültülmüş ve ölçeksizleştirilmiş bir kullanıcı konumuna indirgenmektedir. Böylece öznenin görünürlüğü artarken, bireyin sistemsel yapılara bağımlılığı da daha belirgin hâle gelmekte; bu durum, temsillerde özgürlük söylemlerini sorgulamaya açan bir gerilim üretmektedir.

Tarihsel süreklilik, temsillerin giderek teknikleştiğini ve mekânsal kesinlik üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Temsil, olasılıkları çoğaltan eleştirel bir alan olmaktan uzaklaştıkça, ideal düzeni normalleştiren bir araca dönüşmektedir. Bu nedenle ütopya, temsil edildikçe hem görünürlük kazanmakta hem de belirli estetik, politik ve teknolojik çerçeveler içinde sabitlenmektedir. Bu bağlamda temsil, mimarlıkta yalnızca tasarım sürecinin erken evrelerine ait bir araç değil, geleceğe dair tasavvurların üretildiği ideolojik bir alan olarak değerlendirilebilir. Tarihsel örnekler, mekânsal gelecek tahayyüllerinin nötr olmadığını; her dönemin toplumsal beklentileri, sorun tanımları ve teknolojik gelişmeleri doğrultusunda biçimlendiğini ortaya koymaktadır. Günümüzde bu süreç, mekânsal gelecek anlatılarının yalnızca tasarım önerileri değil, sorun tanımları, özne kurguları ve mekânsal düzenlemeler üzerinden kurulan bütüncül temsil sistemlerine dönüştüğünü göstermektedir.

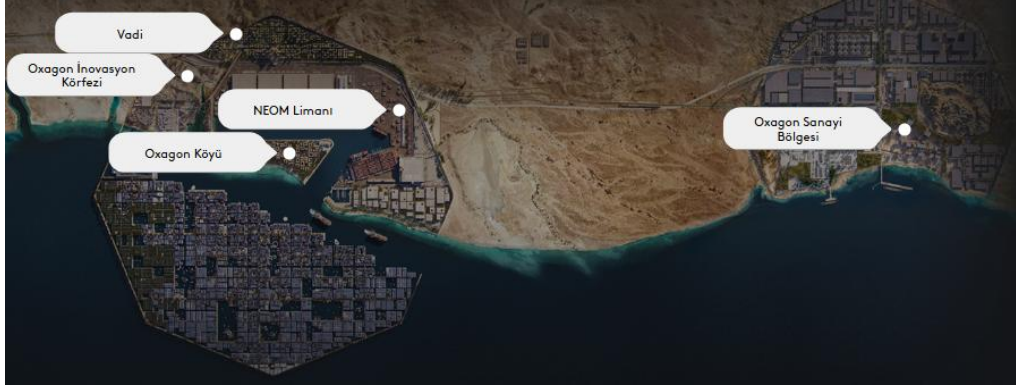
5. Temsilin Eleştirel Okuması

2000'li yıllarla birlikte dijital teknolojilerin mimarlık alanına eklenmesi, temsilin mimari üretim süreçleri içerisindeki konumunu belirgin biçimde dönüştürmektedir. Özellikle bilgisayar destekli görselleştirme ve yapay zekâ temelli görsel üretim araçlarının yaygınlaşması, temsil ile tasarım arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Bu dönüşüm süreci, Neil Leach (2009) tarafından dijital imgelerin mimarlık düşüncesini yalnızca destekleyen değil, onu yönlendiren bir araç hâline gelmesi olarak yorumlanmaktadır. Benzer biçimde Mario Carpo (2011), dijital çağda mimari üretimin yeniden üretilebilir imgeler aracılığıyla kurulduğunu; tasarımın ise giderek görsel dolaşım süreçlerine bağımlı hâle geldiğini belirtmektedir. Bu bağlamda geleneksel üretim sürecinde izlenen proje–temsil–inşa sıralaması yerini giderek temsil–dolaşım–meşruiyet ilişkisine bırakmakta; mimari projeler çoğu zaman inşa edilmeden önce küresel ölçekte dolaşıma giren imgeler aracılığıyla tanınmakta ve meşruiyet kazanmaktadır. Yapay zekâ ile üretilen görseller bu süreçte tasarımın yerini doğrudan almamakla birlikte, tasarımın tamamlanmış olduğu yönünde güçlü bir görsel kesinlik yanılması üretmektedir. Kuramsal çerçeve ile birlikte geçmiş ütopya yazınında, mevcut mekânsal ve toplumsal düzeni tartışmaya açan eleştirel bir alan olarak ele alınırken, günümüzde üretilen dijital temsiller ile birlikte gelecek tasavvurları giderek tamamlanmış bir görsel gerçeklik biçiminde kurgulanmaktadır. Bu dönüşüm, ütopyanın düşünsel bir üretim ve tartışma alanı olma niteliğinin zayıflamasına ve geleceğin görsel olarak sabitlenmiş imgelere indirgenmesine yol açmaktadır. Yapay zekâ temelli görseller aracılığıyla üretilen kent imgeleri de benzer biçimde, eleştirel bir tartışma alanı oluşturmak yerine, belirli bir mekânsal düzeni kaçınılmaz ve tek geçerli seçenek olarak görünür kılmaktadır. Böylece yapay zekâ, proje üreten bir tasarım aracından ziyade, mekânsal düzenleri imgeler aracılığıyla önceden tanımlayan ve sınırlandıran temsil mekanizması olarak işlev kazanmaktadır. Buna paralel olarak, mimari imgelerin hızla üretilip küresel ölçekte dolaşıma girmesi, temsilin anlam üretme potansiyelini zayıflatarak giderek standartlaşmasına ve donuklaşmasına yol açmaktadır. Bu durum, Jean Baudrillard'ın (1994) simülasyon ve hipergerçeklik kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Baudrillard'a göre imgelerin çoğalması, gerçekliğin temsiller aracılığıyla yeniden kurulmasına ve zamanla temsilin gerçekliğin yerini almasına yol açmaktadır. Yapay zekâ ve bilgisayar destekli görselleştirme teknikleriyle üretilen kent imgeleri, henüz var olmayan mekânsal düzenleri hipergerçek bir kesinlik içinde sunarak temsil ile gerçeklik arasındaki ayrımı belirsizleştirmekte; böylece mekânsal gelecek tahayyülleri toplumsal önerileri sunan idealler olmaktan uzaklaşarak giderek donuk ve stabilize edilmiş görsel senaryolara dönüşmektedir. Bu dönüşüm, ütopyanın tarihsel eleştirel potansiyelini zayıflatarak onu, geniş ölçekte dolaşıma giren imgeler aracılığıyla meşrulaştırılan sabit bir gelecek tasvirine indirgeme eğilimi göstermektedir.

5.1. Oxagon Projesi: Bir Kent İdeali?

Oxagon kenti, Suudi Arabistan'ın kuzeybatısında, Kızıldeniz kıyısında NEOM projesinin lojistik ve endüstri odaklı bölgesi olarak, uluslararası mimarlık ofisi BIG (Bjarke Ingels Group) tarafından master planı geliştirilen sekizgen biçimli liman kenti olarak tasarlanmıştır (Şekil 3). Proje, 2021 yılında geleceğin ideal kenti olarak anılmış ve uluslararası mimarlık yazınında ütopya tasavvuru çerçevesinde eleştirel bir biçimde tartışılmıştır. 2022 yılı itibarıyla uygulama süreçlerinin başlatılmasıyla birlikte inşa sürecine geçilmiştir. Kentsel kurgu, modüler birimler üzerine kurulu sekizgen geometrik planlama anlayışıyla tasarlanmakta ve üretim ve yaşam alanlarının bütünleştiği bir mekânsal sistem önerilmektedir (Fradley & Gyngell, 2022; NEOM, n.d.). Bu mekânsal kurgu içinde sanayi üretimi, yalnızca ekonomik bir

faaliyet alanı olarak değil; toplumsal yaşam biçimlerini yeniden yapılandıran mekânsal düzen meselesi olarak tanımlanmaktadır (Cugurullo, 2026; NEOM, n.d.).

Şekil 3. Oxagon tasavvuru, yerleşim kurgusu (NEOM, n.d.).

Oxagon, mevcut toplumsal, çevresel ve üretim temelli krizlere alternatif mekânsal bir düzen önerme iddiası taşıması nedeniyle, ütopya literatürüyle belirli ölçüde ilişki kurmaktadır (Ganz, 2022). Aynı zamanda mimari ütopyanın temel bileşenleri arasında mevcut düzenin eleştirel biçimde sorgulanması ve alternatif mekânsal kurgular üretilmesi tanımlaması yer almaktadır. Bu özellikler, mevcut krizlere yanıt üretmeyi amaçlayan yeni bir yerleşim modeli önerisi sunması bakımından Oxagon kent kurgusu ile belirli ölçüde benzerlik göstermekte ve mekânsal gelecek tasavvurunu ütopya literatürü ile örtüşen bir tartışma alanına taşımaktadır (Ganz, 2022).

Oxagon, yalnızca yeni bir endüstriyel yerleşim modeli olarak değil, farklı kuramsal çerçeveler içinde ütopya kavramı ile ilişkilendirilen bir mekânsal gelecek tasavvuru olarak ele alınmaktadır (Donner & Sorcinelli, 2024; Ganz, 2022). Özellikle Ernst Bloch'un (1995) "somut ütopya" kavramına yapılan atıflar, Oxagon'un henüz gerçekleşmemiş ancak mevcut teknolojik gelişmeler temelinde mümkün görülen bir gelecek düzeninin mekânsal olarak somutlaştırılması yönünde kurgulandığını göstermektedir. Bloch'un (1995) yaklaşımında somut ütopya, tamamen hayalî bir ideal düzeni değil; mevcut teknik ve toplumsal olanaklardan hareketle gerçekleştirilebilir görülen bir geleceğin tasarlanabilir bir model olarak ortaya konmasını ifade etmektedir (Donner & Sorcinelli, 2024). Bu çerçevede Luca Donner ve Francesca Sorcinelli (2024), NEOM'u Bloch'un (1995) yaklaşımı ile ilişkilendirerek, teknolojik olarak mümkün görülen ancak henüz uygulanmamış sistemlerin fiziksel mekâna dönüştürülmesini hedefleyen bir ütopya olarak tanımlamaktadır. Bu söylem doğrultusunda Oxagon, yalnızca üretim süreçlerinin yeniden düzenlendiği bir endüstriyel alan değil, teknolojik ilerlemenin gelecekteki toplumsal yaşamı dönüştürebileceği varsayımına dayalı bir mekânsal gelecek kurgusu olarak değerlendirilmektedir. Teknolojik yaklaşım çerçevesinde ele alınan çalışmalarda da Oxagon, veri temelli altyapılar, otomasyon sistemleri ve yapay zekâ destekli üretim süreçleri aracılığıyla kurgulanan bütünlük bir kent düzeni önerisi olarak tartışılmaktadır (Koch, 2025; Kashef, 2025). Bu bağlamda Mohamad Kashef (2025), NEOM kapsamında Oxagon ve The Line projelerini, teknolojik yeniliklerin mekânsal düzeni yeniden kurma kapasitesine dayanan dönüşüm araçları olarak ele almakta ve bu projeleri tekno-ütopya bağlamında değerlendirmektedir. Bu yaklaşımda temel sorun, mevcut kentlerin teknolojik kapasite bakımından yetersiz olduğu varsayımı üzerinden kurulmakta; çözüm ise tam entegre teknolojik sistemlerle çalışan yeni bir kent modelinin geliştirilmesi olarak sunulmaktadır (Kashef, 2025). Benzer biçimde Alain Musset (2023), NEOM kentlerini "gelecek odaklı ütopya" kavramı çerçevesinde tartışmakta; bu bağlamda Oxagon gibi projeleri, geleceğin ideal kent modeli olarak sunulan ancak aynı zamanda eleştirel değerlendirmelere açık mekânsal kurgular olarak ele almaktadır. Bu yaklaşımda mevcut kentlerin sürdürülemezliği temel sorun olarak tanımlanmakta; çözüm ise yeniden tasarlanmış yeni kent modellerinin geliştirilmesi olarak ortaya konmaktadır (Musset, 2023).

Bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, Oxagon'un mimarlık literatüründe ütopya ile ilişkilendirilme biçimi tek bir kuramsal çerçeveye dayanmamakta; aksine farklı ütopya kavramsallaştırmalarının kesişiminde kurulan çok katmanlı bir söylem yapısına işaret etmektedir. Literatürde var olan söylemlerde ve proje metinlerinde çağdaş kent problemlerinin büyük ölçüde sanayi yerleşimlerinin çevresel, mekânsal ve teknolojik sınırlılıkları üzerinden tarif edildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede temel sorun alanı, üretim bölgeleri ile yaşam çevreleri arasındaki ayrışma ve mevcut kent modellerinin sürdürülebilirlik açısından yetersizliği olarak tanımlanmaktadır (Cugurullo, 2026; Fradley & Gyngell, 2022; NEOM, n.d.). Buna karşılık önerilen çözüm biçimleri, otomasyon, yapay zekâ destekli üretim ve bütünlük altyapı sistemleri aracılığıyla üretim ve gündelik yaşamın aynı mekânsal sistem içinde yeniden düzenlenmesi şeklinde ortaya konmaktadır (NEOM, n.d.).

Ancak söz konusu çözüm yaklaşımlarının büyük ölçüde teknolojik sistemlerin entegrasyonu üzerinden tanımlanması, mekânsal düzenleme kurgularının ikincil bir araç konumuna itilmesine yol açmaktadır. Çözümün ağırlıklı olarak teknolojik optimizasyon ve altyapı bütünlüğü üzerinden kurulması, mekânsal tasarımın toplumsal ilişkileri dönüştürmeye yönelik eleştirel potansiyelinin sınırlı biçimde tartışılmasına neden olmaktadır. Bu durum, mekânın yalnızca teknolojik süreçlerin işleyişini destekleyen bir araç olarak kavranmasını doğurmakta; mekânsal düzenin toplumsal yaşamı yeniden kuran temel bir tartışma alanı olarak ele alınmasını geri planda bırakmaktadır. Söylemde üretilen bu hiyerarşi, mekân-teknoloji ilişkisinde teknolojiyi belirleyici özne konumuna taşırken, mekânsal tasarımı ikincil ve türev bir araç düzeyine indirgemektedir.

Yukarıda bahsedilen anlatıların bir bölümü de, geleceğin belirli bir mekânsal tasavvur üzerinden tasarlanabilir ve uygulanabilir bir düzen olarak ele alınmasına zemin hazırlamaktadır. Ütopyanın tarihsel bağlamı incelendiğinde, ütopyanın çoğunlukla tamamlanmış ve kesinleşmiş bir mekânsal tasavvurdan ziyade, mevcut düzeni sorgulamaya açan

ve farklı olasılıkların tartışılmasına olanak tanıyan eleştirel düşünme alanı olarak kurulduğu görülmektedir (Levitas, 2013). Bu metinlerde tekrar eden sorun-çözüm kurgusu, Levitas'ın (2013) tanımladığı arkeolojik katman doğrultusunda, geleceği çoğul ve açık uçlu olasılıklar alanı yerine, belirli teknolojik çözümler etrafında sabitlenmiş tekil bir mekânsal gelecek modeli olarak sunan bir ütopya tanımına işaret etmektedir. Geleceğin tekil bir teknolojik çözüme sabitlenmesi, ütopyanın temel gücünü oluşturan “başka bir dünya mümkün” ihtimalinin, “tek bir gelecek zorunlu” anlayışıyla sınırlandırılmasına yol açabilecek bir eğilime işaret etmektedir.

Oxagon'un mekânsal gelecek kurgusu, yalnızca yeni bir üretim ve yaşam tasavvuruna değil, aynı zamanda belirli bir özne tipine dayalı seçici bir ontolojik varsayma işaret etmektedir. Bu varsayımın en görünür ifadesi, kentin kurulduğu coğrafyanın söylemsel düzeyde sıklıkla “boş bir çöl” olarak temsil edilmesine karşın, bölgenin gerçekte yerleşik topluluklara ev sahipliği yapmış olmasıdır (Fradley & Gyngell, 2022). Fradley ve Gyngell'in (2022) NEOM projeleri kapsamında Huwaitat Kabilesi gibi yerel toplulukların yerinden edilmesini belgelemesi, mekânın “boş alan” olarak kodlanması ile mevcut toplumların hem fiziksel hem de söylemsel düzeyde silinmesi arasındaki gerilimi açığa çıkarmaktadır. Bu gerilim, Oxagon ütopyasının, mevcut öznelere görünmezleştirerek onların yerine önceden tanımlanmış homojen bir kullanıcı tipini yerleştiren bir özne kurgusu ürettiğini göstermektedir. Aynı zamanda arkeolojik katmanda mekânsal gelecek tasavvurunun teknoloji merkezli olarak kurulması, ideal insana ilişkin açık bir tartışmanın proje anlatılarında belirgin biçimde yer almadığını göstermektedir. Sorun tanımlarının üretim verimliliği ve teknoloji üzerinden kurulması, öznenin bu tartışmalarda doğrudan tanımlanan bir aktör olmaktan ziyade, sistemin işleyişine dâhil edilen dolaylı bir unsur olarak konumlandırıldığını düşündürmektedir. Bu “özne yokluğu”, yalnızca soyut bir kuramsal eksiklik değil; aynı zamanda toplumsal grupların sistematik biçimde temsil dışı bırakılmasıyla somutlaşan bir dışlayıcı ontoloji olarak okunmalıdır. Ameeth Vijay (2025), NEOM tasarım süreçlerinde yerinden edilen toplulukların söylemsel olarak yok sayıldığını, buna karşılık varsayılan kent sakininin elit kullanıcı profili üzerinden kurgulandığını belirtmektedir. Böylece Oxagon kenti, evrensel bir toplumsal özneye değil, belirli bir sosyo-ekonomik profile uyum sağlayan seçkin bir kullanıcı kitlesine hitap eden kapalı bir gelecek modeli üretmektedir.

Metinler ve görseller Levitas'ın (2013) ontolojik katmanı çerçevesinden incelendiğinde, “boş çöl” söylemi Oxagon'un mekânsal gelecek anlatısını meşrulaştıran temel bir araç hâline gelmekte; yerel topluluklar bu söylem içinde hem tarihsel hem de güncel öznelere olarak görünmez kılınmaktadır. Bu yalnızca temsil edilmemek değil, aynı zamanda kimin gelecekteki kente ait sayıldığına dair normatif bir sınır çizimidir. Oxagon tasavvuru, farklı toplumsal öznelere çatışmalı taleplerini tanıyan kapsayıcı bir ontolojik çerçeve sunmak yerine, belirli davranış kalıplarına ve yaşam biçimlerine öncelik veren, önceden tanımlanmış bir kullanıcı profilini merkeze alan daraltıcı bir özne tahayyülü üretmektedir. Böyle bir kurguda mekân, farklı deneyimlere açık bir müzakere alanı olmaktan çok, bu seçilmiş özneye ait pratikleri normalleştiren ve diğer olası özellikleri baştan dışlayan bir sistem olarak tanımlanmaktadır.

Levitas'ın (2013) mimari katmanı bağlamında tektonik göstergelen incelendiğinde Oxagon'un sekizgen formu, kıyı çizgisinin doğal süreçlerle oluşmuş amorf morfolojisi yerine doğrusal kırıklarla yeniden tanımlanması ve kamusal alanların katı yatay-dikey akslar boyunca kurgulanması, kapalı form tektoniğinin kentsel ölçekte yeniden üretildiğini göstermektedir (Şekil 4).

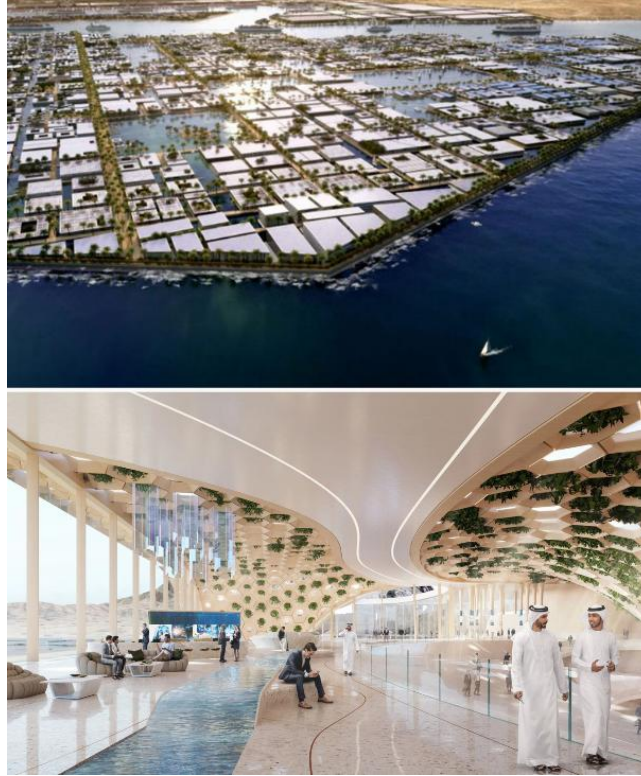

Şekil 4. Oxagon tasavvuru, kapalı form tektoniği (NEOM, n.d.).

Böylece yatay ve dikey akslar aracılığıyla kurulan düzen, mekânın farklı kullanım alanlarını belirgin sınırlarla ayıran ve kamusal ile daha kontrollü kullanım alanları arasında açık bir mekânsal hiyerarşi oluşturan bir yerleşim kurgusu üretmektedir. Oxagon'un tek bir geometrik figür üzerinden bütüncül ve dışa kapalı bir kentsel düzen olarak sunulması ise, kentsel tektoniği çeşitliliğe kapatıp ve biçimsel olarak kodlanmış bir mimari temsil dili içinde donuklaştırmaktadır. Bu çerçevede Oxagon'un formel tektoniğinde gözlenen geometrik kesinlik, yalnızca soyut bir biçimsel tercih olarak değil; kent için idealize edilmiş ve dışa kapalı bir mekânsal-tektonik tasavvurun dijital mimari temsil dili aracılığıyla sabitlenmesi olarak okunabilmektedir. Böylece kentin müzakereye açık ve çok katmanlı tektonik yapısının yerini, önceden tanımlanmış ve değişime sınırlı bir geometrik düzen anlayışının aldığı anlaşılmaktadır.

Dijital mimari temsillerde gözlenen malzeme tektoniği de bu kapalı kent tasavvurunun algısal düzeyde pekiştirilmesine hizmet etmektedir. Geniş cam açıklıkların ve homojen metal yüzeylerin hâkim olduğu cephe kurgusu, yapının taşıyıcı

iskeletini ve birleşim detaylarını geri plana iterek iç–dış sürekliliğini vurgulayan eklemsiz bir yüzey estetiği üretmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Oxagon tasavvuru, malzeme tektoniği (NEOM, n.d.).

Bu bağlamda devamlı metal yüzeyler ve geniş cam açıklıklar, mekânsallığın nasıl inşa edildiğini değil, teknolojik olarak nasıl üretildiğini vurgulayan bir mimari imge kurmakta; mimarlığı dijital bir yüzey imgesine dönüştürmektedir. Bu saydam ve eklemsiz kabuk anlayışı, yalnızca estetik bir tercih olarak değil, mekânsal deneyimin örgütlenme biçimi olarak da okunabilir. Dijital mimari temsillerde konut ve kamusal ortak alanlarda cam yüzeylerin yoğun kullanımı, mekân içindeki öznenin görünürlüğünü artırarak mahremiyet sınırlarını bulanıklaştıran bir şeffaflık rejimi üretmektedir. Böylece iç mekân, sürekli görünür kılan bir alan hâline gelirken, şeffaflık estetiği aynı zamanda izlenebilirlik hissini pekiştiren bir mekânsal kurgu oluşturmaktadır. Birleşim detaylarının ortadan kaldırılması ve yüzeylerin tek parça bir kabuk olarak temsil edilmesi, mekânın tek seferde üretilmiş bir nesne olduğu izlenimini güçlendirmekte; sürecin görünürlüğünü geri plana itmektedir.

Dijital mimari temsillerde Oxagon kentinde konut alanlarının yer aldığı “Oxagon Köyü (Oxagon Village)”, kamusal alanlar ve liman arasında su ögesi aracılığıyla kurulan ayırım, üretim, konut ve gündelik yaşam ortamlarının kopuk mekânsal kurgular olarak ele alındığını gösteren bir görsel-tektonik gösterge olarak değerlendirilebilir (Şekil 6).

Şekil 6. Su ögesi aracılığıyla kurulan mekânsal ayırım (NEOM, n.d.).

Suyun belirgin bir eşik olarak konumlandırılması, alanlar arasında süreklilik kuran ilişkilerden ziyade ayrışmayı tanımlayan bir mekânsal düzenin benimsendiğine işaret etmektedir. Ancak arkeolojik katmanda üretim ile yaşamın bütünleşmesine vurgu yapan yazınsal anlatılar dikkate alındığında, bu keskin ayırımın söz konusu bütünleşme söylemiyle

çelişen bir temsil mantığı ürettiği anlaşılmaktadır. Böylece temsil tektoniği, alternatif mekânsal ilişkiler geliştirmek yerine mevcut ayrışma biçimlerini mekânsal düzeyde yeniden kurmaktadır.

Beatriz Colomina'nın (1996) mimari imgelerin yalnızca mekânı gösteren araçlar olmadığı, belirli bir yaşam biçimini ve mekânsal düzen anlayışını normalleştiren araçlar olduğunu vurgulayan yaklaşımı dikkate alındığında, Oxagon'a ait hipergerçekçi mimari temsillerin, görsel tektonik göstergeler aracılığıyla çoğul mekânsal ilişkilerin tartışmaya açılmasını sınırlandıran bir temsil etkisi ürettiği görülmektedir. Böylece temsil, yalnızca mekânsal kurguyu görünür kılan araç olmaktan çıkarak, belirli bir yaşam biçimini ve mekânsal kurgulanma anlayışını olağan ve kaçınılmaz bir norm olarak yeniden üreten bir araca dönüşmektedir.

6. Bulgular

Oxagon kenti, 21. Yüzyılda mekânsal gelecek tahayyüllerinden biri olarak mimarlık tartışmalarında öne çıksa da, Levitas'ın (2013) yaklaşımı ile eleştirel biçimde okunduğunda, geçmiş ütopya düşüncesinden belirgin bir uzaklaşma sergilemektedir. Oxagon tasavvurunun ütopyanın mekân aracılığıyla toplumsal ilişkileri dönüştürme idealinden uzaklaştığını görülmektedir. Arkeolojik katman, toplumsal ve mekânsal sorunların mimari düzenlemeler yerine teknolojik sistemler üzerinden tanımlandığını ortaya koymakta; bu durum mekânın dönüştürücü bir mimari araç olma niteliğini zayıflatmaktadır. Ontolojik katmanda yeni bir toplumsal yaşam kurgusu veya alternatif bir düzenin belirginleşmemesi, ütopyanın yeni toplumsal ilişkiler üretme iddiasının yerini mevcut sistemle uyumlu bir özne profilinin yeniden üretimine bırakmaktadır. Mimari katmanda, dijital üretim araçları ve yapay zekâ temelli temsil pratikleriyle üretilen hipergerçekçi imgeler, geleceği tartışmaya açık olasılıklar alanı yerine tamamlanmış ve sabit bir düzen olarak sunulmaktadır. Çok sayıda temsilin kısa sürede dolaşıma girmesi, alternatif mekânsallıklar üretmekten ziyade belirli bir gelecek tasavvurunun tekrar eden imgelerle sabitlemesine yol açarak, temsilin geleceği stabilize eden bir araca dönüşmesine neden olmaktadır. Bu süreçte ütopya, mekânsal proje üretme arayışından uzaklaşmakta; giderek imgeler üzerinden tanımlanan bir temsil düzlemine indirgenmektedir. Böylece imge ile proje arasındaki sınır belirsizleşirken, teknolojik açıdan sorunsuz bir gelecek düzeninin mümkün ve kaçınılmaz olduğu izlenimi güçlenmektedir. Görsel temsillerin ve proje anlatıların birlikte kurduğu temsil düzeninde, ütopyanın çoğul alternatifler üretme işlevinden uzaklaşarak giderek sabitlenen ve donuklaşan bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Hızla üretilen ve aynı hızla dolaşıma giren çok sayıda temsilin, tartışmaya açık çoğul ihtimaller üretmekten ziyade belirli bir gelecek modelinin sürekli yeniden üretilmesine hizmet etmesi, ütopyanın eleştirel içeriğinin zamanla zayıflamasına yol açmaktadır. Böylece ütopya, toplumsal dönüşüme düşünsel zemin hazırlayan bir alan olmaktan uzaklaşarak, belirli bir gelecek modelini görsel olarak meşrulaştıran bir temsil alanına indirgenmektedir. Sonuç olarak, Oxagon kentinde teknoloji merkezli çözüm anlayışı, özneye ilişkin yeni bir toplumsal düzen önerisinin belirsizliği ve hipergerçekçi temsiller aracılığıyla geleceği sabitleyen görsel dil, yalnızca tekil bir tasavvura özgü bir durum değil, ütopyanın kendi içinde taşıdığı sınırlandırma ve geleceği belirli bir düzen içinde sabitleme eğiliminin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte ütopya, alternatif mekânsal ve toplumsal ilişkiler üretme gücünü zayıflatarak teknolojik olanakların görsel olarak meşrulaştırdığı bir gelecek imgesine indirgenmektedir. Mimari temsilin güçlü söylemsel etkisi, bu tür gelecek kurgularını ikna edici ve gerçeklik olarak algılanabilir hâle getirirken, söz konusu projelerin fiilen hayata geçirilmeye başlanması, ütopyanın kuramsal olarak "olmayan yer"e işaret eden doğası ile doğrudan çelişen bir kırılma alanı oluşturmaktadır. Bu kırılma, mimarlık yazınında ütopya olarak tartışılrsa dahi, gerçekleştirilen müdahalelerin ütopycı ideal ile somut mekânsal sonuçlar arasındaki gerilimi daha görünür hâle getirmektedir.

7. Sonuç

Mimarlıkta mekânsal gelecek tasavvurları, tarihsel süreç boyunca sanayi gelişmeleri, teknolojik kırılmalar ve toplumsal sorunlarla birlikte biçimlenmiştir. Modern dönem planlama deneyleri, ideal toplum arayışları, bilimkurguya yaklaşan mekânsal imgeler ve teknolojik gelecek anlatıları, mimarlığın fiziksel çevre tasarlamının ötesine geçtiğini ortaya koymaktadır. Mimarlık, bunun ötesinde, geleceğe yönelik beklentilerin, politik tahayyüllerin ve toplumsal ideallerin mekân aracılığıyla ifade edildiği kuramsal bir zemin oluşturmaktadır. Bununla birlikte söz konusu gelecek kurguları, salt önerilen mekânsal düzenler üzerinden değil; söz konusu kararların hangi temsil araçlarıyla üretildiği, nasıl görünürlük kazandığı ve hangi kanallar aracılığıyla dolaşıma girdiği çerçevesinden de tartışılmaktadır. Böylece mimari temsil; maket, çizim, dijital görsel ve render gibi araçlar yoluyla geleceğe ait mekânsal anlatıların üretildiği güçlü bir söylem zemini olarak öne çıkmaktadır. Bu söylemsel zemin içinde temsil, yalnızca tasarım düşüncesini aktaran teknik bir araç olmaktan çıkarak, toplumsal problemlerin hangi çerçevede tanımlandığını, hangi çözüm biçimlerinin olanaklı ya da istenen modeller olarak sunulduğunu ve geleceğin nasıl bir mekânsal düzen içinde tasarlandığını açığa çıkarmaktadır. Böylece gelecek tasavvurları yalnızca betimlenen imgeler olarak kalmamakta; mimari görseller aracılığıyla belirli yaşam senaryoları, özne konularını ve mekânsal düzenler içinde yeniden üretilmektedir. Günümüzde dijital ve yapay zekâ destekli mimari temsil araçlarının yaygınlaşması ise bu üretim sürecini hızlandırmakta; ütopya tartışmalarının sadece içeriğini değil, aynı zamanda hangi temsil biçimleri üzerinden kurulduğunu da yeniden şekillendirmektedir. Bu nedenle çalışma, mimari temsilin günümüz mekânsal gelecek anlatılarındaki rolünü görünür kılarak, ütopya tartışmasını yalnızca tarihsel ya da kavramsal bir düzlemde değil, günümüz mimarlık ortamında dolaşıma giren dijital imgeler ve metinsel anlatılar üzerinden yeniden değerlendirmektedir.

Çalışma, mekânsal gelecek tasavvurlarını Levitas'ın (2013) üçlü çözümleme yöntemi doğrultusunda analiz ederek, ütopyanın donuk bir gelecek ideali değil, eleştirel bir yöntem şeklinde ele alınabileceğini ortaya koymuştur. Levitas'ın (2013) önerdiği üçlü çözümleme, günümüz mekânsal gelecek tasavvurlarının sadece tasarım önerisi niteliğiyle değil, mimarlık yazını içinde dolaşıma girip meşruiyet kazanan ve böylelikle söylemsel güç edinen temsil yapıları şeklinde okunmasına imkân vermektedir. Arkeolojik katmanda, Oxagon'un hangi kriz söylemleriyle kendini temellendirdiği ve mimarlık literatüründe nasıl dolaşıma girip meşruiyet kazandığı; ontolojik katmanda, hangi özne kurgusu ile nasıl bir

toplumsal ilişki tarifini kabul ettiği; mimari katmanda ise hızla yayılan temsil üretimleri üzerinden bu meşrulaştırmanın mekânı nasıl tasarladığı eleştirel bir biçimde okunmuştur.

İçerik analizi ile okunan mekânsal gelecek tasavvurları, ütopyanın temsil düzeyinde nasıl sabitlenebildiğini ve eleştirel potansiyelinin hangi biçimlerde sınırlandırıldığını görünür kılmaktadır. Toplumsal ve mekânsal dönüşümün büyük ölçüde teknolojik çözümler üzerinden tanımlanması ve yeni toplumsal yaşam biçimlerine ilişkin çoğul tartışmaların sınırlı kalması, mekânsal sorunların mimari ve toplumsal ilişkiler yerine teknolojik araçlar üzerinden ele alınmasına yol açarak ütopyanın dönüştürücü niteliğini zayıflatmaktadır. Bununla birlikte dijital üretim araçları ve yapay zekâya dayalı temsil pratikleriyle çok sayıda görselin kısa zamanda dolaşıma katılması, tartışılabilir olasılıklar çoğaltmaktan çok belirli bir gelecek tasavvurunun yinelenen görsel diziler üzerinden tarif edilmesine yol açmaktadır. Böylece ütopya, mekânsal üretim tartışmasından uzaklaşıp giderek imgeler üzerinden kurulan bir temsil düzlemine daralmakta ve eleştirel içeriği zayıflatmaktadır. Tafuri'nin (1973) işaret ettiği üzere, ütopya gerçekleşmiş ve somut bir imge hâline geldiği ölçüde eleştirel niteliğini kaybetme ve alternatif olasılıkları dışlayan kapalı bir düzen üretme riski taşımaktadır. Bu noktada ütopya, sorgulayıcı bir düşünsel alan olma niteliğinden uzaklaşarak tersine dönebilen bir mekânsal kurguya yaklaşabilmektedir. Ancak bu durum, ütopyanın bütünüyle terk edilmesini gerektirmemektedir. Levitas'ın (2013) altını çizdiği üzere, ütopya bugün hâlâ mevcut durumu kavramak, toplumsal ve mekânsal mevcut düzeni sorgulamak ve yerleşik kabulleri görünür kılmak bakımından önemli bir yöntem olanağı sağlamaktadır.

Sonuç olarak ütopya, mimarlıkta bütünüyle gerçekleşmiş bir ideal ya da yalnızca imgelerden ibaret bir düşünce olarak görülemez; bunun yerine, temsil üzerinden yeniden kurulan ve eleştirel okumayı gerekli kılan bir düşünsel çerçeve niteliğini korumaktadır. Mimari temsil ise söz konusu çerçevenin en belirgin alanlarından biri olarak, geleceğe dair mekânsal senaryoların hem kurucu hem de sınırlandırıcı etkilerini aynı anda açığa çıkarmaktadır.

Teşekkür

Bu araştırma sürecinde yazarlar dışında doğrudan katkıda bulunan kişi veya kurum bulunmamaktadır.

Finansman

Bu araştırma, kamu, ticari veya kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan herhangi bir özel hibe almamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar, beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını bildirmektedir.

Veri Erişilebilirlik Beyanı

Bu çalışma kapsamında üretilen ve/veya analiz edilen tüm veriler ile araştırma materyalleri, yayımlanan makale metni ve ek dosyalar içerisinde yer almakta olup erişime açıktır.

Kurumsal Etik Kurul Onayı Beyanı

Bu araştırma, kamuya açık veri setlerine dayandığından etik kurul onayı gerektirmemiştir.

CRedit Yazar Katkı Beyanı

Kavramsallaştırma İG, MPUB; Yöntem İG, MPUB; Yazım – özgün taslak İG, MPUB; Yazım – gözden geçirme ve düzenleme İG, MPUB. Tüm yazarlar, son makaleyi okumuş ve onaylamıştır.

Kaynaklar

- Bloch, E. (1995). *The principle of hope* (N. Plaice, S. Plaice, & P. Knight, Trans.). MIT Press. (Original work published 1954)
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation* (S. F. Glaser, Trans.). University of Michigan Press. (Original work published 1981)
- Campo, M. (2011). *The alphabet and the algorithm*. MIT Press.
- Choay, F. (1997). *The rule and the model: On the theory of architecture and urbanism*. MIT Press.
- Colomina, B. (1996). *Privacy and publicity: Modern architecture as mass media*. MIT Press.
- Contandriopoulos, C. (2013). Introduction: Architecture and utopia in the 21st-century. *Journal of Architectural Education*, 67(1), 3–6. <https://doi.org/10.1080/10464883.2013.771021>
- Cugurullo, F. (2026). New AI cities: power, new cities and urban artificial intelligence in Neom and The Line. *Urban Geography*. 1-20. <https://doi.org/10.1080/02723638.2025.2548134>
- Donner, L., & Sorcinelli, F. (2024). Heritagotopia: a new utopian paradigm. *City, Territory and Architecture*. 11(9), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s40410-024-00229-5>
- Evans, R. (1997). *Translations from drawing to building and other essays*. MIT Press.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). Vintage Books. (Original work published 1975)
- Fradley, M., & Gyngell, S. (2022). Landscapes of mobility and movement in North-West Arabia: A remote sensing study of the neom impact zone. *Land*, 11(11), 1941. <https://doi.org/10.3390/land11111941>
- Ganz, S. (2022). *From reality to utopia: A story of the transformation of social space: How do the objectives of architectural utopias in the pre-war, post-war and recent times differ in their treatment of social space? A comparative analysis based on the utopias "World Capital Germania," "New Babylon" and "NEOM"* [Master's course essay, Delft University of Technology, Faculty of Architecture].
- Güneri, G. D. (2019). Reading architectural utopia(nism)s: A proposal. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 36(1), 85–105. <https://doi.org/10.4305/METU.JFAa.2018.2.5>

- Güneri, G. D. (2021). In the nature of (utopian) production of space: A structuralist perusal of architectural utopianism. *Utopian Studies*, 32(2), 342–364. <https://doi.org/10.5325/utopianstudies.32.2.0342>
- Harvey, D. (2000). *Spaces of hope*. University of California Press.
- Kashef, M. (2025). Rethinking Masdar and The Line megaprojects: The interplay of economic, social, political, and spatial dimensions. *Land*, 14(7), 1358. <https://doi.org/10.3390/land14071358>
- Koch, N. (2025). Authoritarian developmentalism in the digital age: Selling techno-futures and state capitalism in the gulf. *World Affairs* 188, 1-16. <https://doi.org/10.1002/waf2.70043>
- Leach, N. (2009). Digital morphogenesis. *Archit Design*, 79, 32-37. <https://doi.org/10.1002/ad.806>
- Ledent, G. (2022). The double role of architecture: The critical and therapeutic potency of unbuilt utopias. *Utopian Studies*, 33(2), 317–340. <https://doi.org/10.5325/utopianstudies.33.2.0317>
- Levitas, R. (2013). *Utopia as method: The imaginary reconstitution of society*. Palgrave Macmillan.
- Lohtaja, A. (2020). Architectural utopias as methods for experimenting with the (im)possible. T. Eskelinen (Ed.), *The revival of political imagination: Utopia as methodology* (pp. 133–150). Zed Books. <https://doi.org/10.5040/9781350225633.ch.008>
- Musset, A. (2023). Neom and The Line (Saudi Arabia): Futuristic utopia or urban nightmare? *L'Information géographique*, 87(1), 139-161. <https://doi.org/10.3917/lig.871.0139>
- NEOM. (n.d.). *Oxagon: A reimagined industrial city in NEOM*. NEOM. <https://www.neom.com/en-us/regions/oxagon>
- Picon, A. (2013). Learning from utopia: Contemporary architecture and the quest for political and social relevance. *Journal of Architectural Education (1984-)*, 67(1), 17–23. <https://doi.org/10.1080/10464883.2013.767120>
- Sönmez, B. (2025). Rethinking the limits of representation concept in architecture. *PLANARCH – Design and Planning Research*, 9(2), 232–242. <https://doi.org/10.54864/planarch.1628665>
- Şensoy, G. & Üstün, B. (2018). Traces of the past utopias in contemporary architecture: Parasitic architecture. *ICONARP*, 6(1), 170–195. <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2018.44>
- Tafuri, M. (1973). *Architecture and utopia: Design and capitalist development*. MIT Press.
- Vijay, A. (2025). NEOM's elite dreaming: affective infrastructure and the aesthetics of global modernity. *Cultural Geographies*, 00(0), 1-16. <https://doi.org/10.1177/14744740251386840>